

Súťaž o najlepšiu esej na tému: udržateľný spôsob života – 9. ročník - 2010
(pri príležitosti 10. výročia vzniku Európskeho dohovoru o krajine)

Tematické zameranie 9. ročníka: problematika ochrany hodnôt kultúrnej krajiny a udržateľného spôsobu nášho života v nej s dôrazom na desaťročie, ktoré práve uplynulo od vzniku Európskeho dohovoru o krajine.

Termín vyhlásenia súťaže a zverejnenia kritérií: 15.1.2010

Termín vyhlásenia výsledkov súťaže: október 2010

Vyhlasovatelia: Geografický ústav Slovenskej akadémie vied
Regionálne environmentálne centrum Slovensko
Slovenská a Česká asociácia Rímskeho klubu
Spoločnosť pre trvalo udržateľný život v Slovenskej republike (STUŽ/SR) (člen CIVILSCAPE – Medzinárodnej siete mimovládnych organizácií na podporu Európskeho dohovoru o krajine)
Společnost pro trvale udržitelný život v České republice (STUŽ/ČR)
Pod záštitou Pracovnej skupiny Európskeho EcoFora: *Hodnoty pre udržateľnú budúcnosť*

Medzinárodná porota: Mikuláš Huba, Vladimír Hudek, Vladimír Ira, Ján Lacika, Christina Manetti, Pavlína Mišíková, Pavel Nováček, Natália Šovkoplias, Pavel Šremer, Lubica Trubíniová, Eva Vavroušková

Finančná podpora (vrátane cien pre víťazov): Agentúra na podporu výskumu a vývoja (APVV)

Oprávnení účastníci: poslucháči univerzít a vysokých škôl v Českej republike a na Slovensku v I. a II. stupni vysokoškolského štúdia

Jazyk: slovenský, český alebo anglický

Rozsah: 3 - 5 rkp. strán, riadkovanie 1,5, veľkosť písma 12, Times New Roman CE

Kritériá hodnotenia:

- aktuálnosť prístupu a originalita spracovania (vrátane výstižnosti názvu),
- schopnosť zaujať čitateľa a presvedčivo vyjadriť vlastný názor,
- seriózna práca s prameňmi (najmä v prípade odbornej eseje),
- literárna hodnota,
- občianska/spoločenská angažovanosť,
- návrhy riešení (aplikabilita).

Víťazné eseje budú finančne ocenené a v prípade súhlasu ich autorov publikované.

Prezentovať sa budú aj na podujatiach k 10. výročiu vzniku Európskeho dohovoru o krajine.

Eseje je treba adresovať: Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava, na vedomie: STUŽ/SR, Staroturský chodník 1, 811 01 Bratislava a REC Slovensko, Vysoká 18, 811 06 Bratislava, geogmesz@savba.sk, rec@changenet.sk **do 31.7.2010.**

Súťažiacich prosíme uviesť presnú adresu domov, do školy, telefón a e-mail!

Motto: „Krajina podmieňuje vytváranie miestnych kultúr, je základnou súčasťou európskeho prírodného a kultúrneho dedičstva, prispieva k ľudskému blahu a upevňovaniu európskej identity“.
(Európsky dohovor o krajine, http://www.enviro.gov.sk/servlets/page/868?c_id=5457)

O krajine a (trvalo) udržateľnom spôsobe života v nej

Minimálne dve desaťročia od konca II. svetovej vojny trvalo obdobie povojnovej obnovy, ale aj vypätej politickej, ekonomickej a vojenskej rivality medzi dvoma časťami bipolárneho sveta spojené s drancovaním prírodných zdrojov, veľkoplošným pretváraním krajiny, prehnaným technologickým optimizmom a ilúziou možností bezhraničného rastu. Od prelomu 60. a 70. rokov 20. storočia si však ľudstvo začína pomaly uvedomovať, že doterajší neobmedzený rozvoj či rast, odohrávajúc sa v prostredí obmedzených zdrojov našej planéty, je dlhodobou **neudržateľný**. V záujme existencie ľudstva i biosféry je ho treba nahradiť iným, **udržateľnejším** spôsobom vývoja. Na to, ako neúnosne ľudstvo ohrozuje svoje životné prostredie, upozornil vo svojom vystúpení na pôde Valného zhromaždenia v roku 1969 aj generálny tajomník OSN. O tri roky neskôr sa konala v Štokholme *Konferencia OSN o životnom prostredí človeka*, ktorá bola podnetom k zmene nášho vzťahu k prírode a krajine na planéte Zem, ktorá je našim jediným (nealternatívnym) domovom.

V roku 1987 prijalo VZ OSN správu *Naša spoločná budúcnosť*, v ktorej sa **trvalo udržateľný rozvoj** (ďalej len TUR) definoval ako taký rozvoj, ktorý umožňuje uspokojovať potreby súčasných generácií bez toho, aby sa tým ohrozili možnosti budúcich generácií. O päť rokov neskôr túto definíciu prevzal aj náš zákon o životnom prostredí, ktorý ju navyše rozšíril o potrebu chrániť prírodu (ekosystémy) ako celok.

V júni 1992 sa v Rio de Janeiro konala pamätná *Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji*, ktorá si vyslúžila prívlastok *Summit Zeme*. Životné prostredie a adekvátny rozvoj sa na nej označili za dve strany tej istej mince. Za východisko z hroziacej globálnej rozvojovej krízy sa navrhol integrovaný prístup pod názvom *trvalo udržateľný rozvoj* (angl. *sustainable development*). Zmysel koncepcie trvalo udržateľného rozvoja je v hľadaní, podpore a uplatňovaní optimálneho vzťahu medzi ekonomickou, sociálnou a environmentálnou dimenziou rozvoja, medzi produktivitou a únosnou zaťažiteľnosťou prírodných systémov, ale aj medzi ľudskou slobodou a zodpovednosťou, efektívnou ekonomikou a solidaritou, uspokojovaním vlastných potrieb a poznaním, kedy spotrebujeme dosť, či dokonca priveľa. Koncom leta 2002 sa v Johannesburgu uskutočnil *Svetový summit o trvalo udržateľnom rozvoji*. Jeho účastníci sa mali možnosť oboznámiť aj s výsledkami 1. ročníka našej súťaže o najlepšiu študentskú esej.

TUR vychádza z určitých, všeobecne platných princípov, riadi sa súborom kritérií a vyhodnocuje sa prostredníctvom indikátorov. Za princípy TUR sa o.i. považujú princíp ochrany biodiverzity a životodarných systémov, rozvoja ľudských zdrojov, eko-efektívnosť, rozumnej dostatočnosti, vnútrogeneračnej i medzigeneračnej rovnosti, spravodlivého prístupu k zdrojom, prevencie a predbežnej opatrnosti, ale aj celostnosti, optimalizácie, šetrnosti a solidarity. Za ešte komplexnejšiu a vnútorne menej rozpornú v porovnaní v koncepciu TUR sa považuje koncepcia trvalo udržateľného života (TUŽ), či lepšie povedané spôsobu života, žitia, existencie. Týka sa všetkých stránok života, a nielen niektorých parciálnych aspektov rozvoja. Rozvíjanie a uplatňovanie koncepcie (trvalo)udržateľného života/žitia je vedené snahou čo najviac sa priblížiť k ideálom humanizmu a harmónie s prírodou a krajinou, založeným na úcte k životu ako aj k neživým zložkám prostredia, ktoré nás obklopuje, ktoré využívame a ktoré musíme chrániť.

Od roku 1992 tvorí TUR, vďaka zákonu č. 17/1992 o životnom prostredí, súčasť nášho právneho systému. V októbri 2001 vláda SR a v apríli 2002 NR SR schválili *Národnú stratégiu trvalo udržateľného rozvoja SR*. O tri roky neskôr bola prijatá obdobná národná stratégia aj v ČR.

Viacere predchádzajúce anketové prieskumy potvrdili, že najpozitívnejšiu úlohu pri podpore TUR/TUŽ plnia mimovládne organizácie (niektoré z nich sa podieľajú aj na tejto súťaži) a spolu s nimi niektoré samosprávy na miestnej i regionálnej úrovni. V príprave odborníkov na problematiku trvalo udržateľného rozvoja/života/žitia zohrávajú stále dôležitejšiu úlohu univerzity a akademické pracoviská. Podľa našich skúseností majú študenti o tento predmet značný záujem. V rámci Slovenskej akadémie vied patrí medzi lídrov v tejto sfére výskumu a vedeckej výchovy, ako aj v oblasti popularizácie *Geografický ústav SAV*.

Spolu s Ústavom krajinnej ekológie SAV a niektorými ďalšími pracoviskami sa dlhodobo venuje (aj) výskumu krajiny a problematike TUR/TUŽ.

Máme sa teda v tejto oblasti čím inšpirovať a na čo nadväzovať. Prílišný optimizmus však nie je na mieste. Problémy, na ktoré poukázali a riešenia, ktoré navrhli svetové summity, alebo českí a slovenskí odborníci a aktivisti, rovnako ako hodnoty, ktoré sa snažia zachrániť a rozvíjať, sú u nás na okraji záujmu. Výskum, ktorý pred časom uskutočnila na reprezentatívnej vzorke verejnosti agentúra FOCUS pre potreby Regionálneho environmentálneho centra Slovensko (REC), dokumentoval minimálnu orientáciu našej verejnosti v problematike TUR. Životné prostredie, ktoré pred 20 rokmi „súťažilo“ s problematikou ľudských práv o prvú priečku v poradí najdôležitejších celospoločenských problém, sa v tomto rebríčku hlboko „prepadlo“. Naopak, do nevídaných rozmerov sa rozrástlo plytvanie zdrojmi a holdovanie bezduchému konzumu, plytkej zábave, nevkusy, egoizmu, násiliu a podobne, teda aktivitám, postojom a hodnotovým orientáciám, ktoré priamo protirečia princípom TUR/TUŽ. Hodnotiť uplynulé desaťročie jednostranne (len pozitívne, alebo len negatívne) nie je zrejme celkom na mieste. Ale práve to vnáša do každého hodnotenia potrebné napätie a robí ho zaujímavým. Aj preto sa tešíme na Váš pohľad, na Vaše názory i na to, ako ich dokážete formulovať.

Ešte menej záujmu ako prírode, kultúrnym pamiatkam, životnému prostrediu a problematike TUR sa u nás venuje **kultúrnej krajine**, teda tej časti prírody, ktorú človek v procese historického spolunažívania zmenil „na svoj obraz“. Časť z tejto krajiny si dodnes zachovala výrazné črty využívania v minulosti. V takom prípade používame slovné spojenie *historické štruktúry krajiny*. Tie - aj keď si to zväčša neuvedomujeme - predstavujú najmarkantnejšie a neraz i najautentickejšie prejavy kultúrneho dedičstva premietnutého do krajiny. Vybrané segmenty z nich sú pamiatkovo chránené, iné sú chránené napríklad v zmysle zákona o ochrane prírody a krajiny, ale väčšina z nich dosiaľ postráda zákonnú ochranu ako aj všeobecné povedomie o svojej rastúcej hodnote a ohrození. To nás viedlo k tomu, že sme v 80. rokoch minulého storočia rozpracovali koncepciu poznávania a praktickej ochrany historických štruktúr krajiny. Odvtedy sa tejto problematike venujú viacerí odborníci, ale aj dobrovoľní aktivisti v Česku i na Slovensku. V celoeurópskom meradle bolo historickým míľnikom prijatie Európskeho dohovoru o krajine (Floencia, 20. októbra 2000), ku ktorému pristúpili aj Česká a Slovenská republika, čím sa dohovor stal záväzným pre každého z nás. V praxi to však nie je veľmi poznať (skôr naopak) a to je dôvod, prečo sa tohtoročnou hlavnou témou našej súťaže stala práve ***krajina, jej ochrana a naše rozumné, kultúrne, šetrné, harmonické a (trvalo) udržateľné spolunažívanie s ňou. Krajina, ako zdroj nielen úžitkových, ale aj poznávacích, kultúrnych, estetických a ďalších hodnôt.***

Deviatym ročníkom súťaže chceme podčiarknuť aj význam prepojenia cieľov a záväzkov medzinárodného, národného a miestneho charakteru a tým podnietiť úvahy o vzájomnom vzťahu týchto troch geografických dimenzií a prihlásiť sa k heslu: *Mysli globálne, konaj lokálne!*

Veríme, že Vás táto téma osloví a inšpiruje k hľadaniu odpovede na otázky, týkajúce sa nášho šetrnejšieho, láskavejšieho a udržateľnejšieho zaobchádzania s okolitou krajinou – našim domovom. Tešíme sa na Vaše eseje a na konkrétne myšlienky, postrehy a návrhy v nich obsiahnuté.

Mikuláš Huba
(za iniciátorov a organizátorov súťaže)

Poznámka: Esej je krátky literárny útvar zameraný na určitú tému (podľa: Cambridge Int. Dictionary of English). Esej môže mať viac *odborné*, alebo viac *umelecké*, či *žurnalistické zameranie*. V prípade tejto súťaže je forma spracovania vecou rozhodnutia autora. Každopádne by však zvolený jazyk eseje mal byť zrozumiteľný širšiemu spektru čitateľov, a nielen úzkemu okruhu „zasvätených“.

Tento ročník súťaže (vrátane finančnej odmeny víťazom) podporuje Agentúra na podporu výskumu a vývoja (APVV) v rámci tematickej priority 8.1. Aktivizácia talentovanej mládeže prostredníctvom regionálnych a národných súťaží a festivalov (GP č. LPP-0128-07)

